

Les pellofes de la Seu de Vic a partir dels encunys conservats al Museu Episcopal i Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic

XAVIER JORBA SERRA*

Introducció

El novembre de l'any 2014, el Gabinet Numismàtic de Catalunya dedicava el seu XVIII Curs d'història monetària hispànica a la pellofa sota el títol *Pellofes & ploms eclesiàstics. Un patrimoni numismàtic per descobrir*. La nostra comunicació «De pellofes, bosses de pellofes i encunys de pellofes» va servir, entre altres coses, per donar a conèixer l'existència a Catalunya de 71 encunys i 16 bosses de pellofes. Més endavant, el Doctor Llobet ens va informar de l'existència d'un encuny no comptabilitzat per nosaltres, de la comunitat de preveres de Verdú, en mans particulars. Per poder fer l'inventari dels encunys, va ser necessari recórrer a arxius, museus i col·leccions particulars. La gran sorpresa de la recerca va ser la troballa, al Museu Episcopal de Vic i a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV), de setze encunys – set i nou respectivament – amb la particularitat d'un encuny triple, amb el qual se sumarien 18 tipologies diferents de pellofes. Com a resultat d'aquesta recerca, hem cregut necessari fer una reclassificació d'un grup concret de ploms o pellofes de Ripoll, les quals han de ser considerades, a partir d'ara, com de la Seu de Vic.

Breu recorregut sobre la recerca dels ploms o pellofes

L'any 2017 farà cent anys de la mort de Botet i Sisó. A Botet li devem la recollida més important d'informació de ploms i pellofes de les diferents comunitats de canonges i preveres de les catedrals, parròquies i monestirs de Catalunya. Ell va ser un dels responsables que va evitar la pèrdua i oblit d'aquestes peces

* Doctor en Història Moderna i membre de la SCEN.

d'ús intern. No va estar sol en aquesta tasca; el prevere olotí Pere Carbonell també va mostrar el seu interès quan dugué a terme un llibre manuscrit titulat «*Álbum de Sellos o Timbres. Propiedad de Pere Carbonell. Olot. 1894*», on va deixar les empremtes de les pellofes de Sant Esteve d'Olot i de Sant Pere de Les Preses.¹ Altres personatges que van aportar el seu granet de sorra per evitar la pèrdua d'aquestes peces van ser Colomines, Vila-Sivill, Busquet, Cazurro, Marquès, Salvador i Lluïsa Vilaseca, Bonet, Xalabarder, Bonnel, Puig, o Llorenç Balsach. La monumental col·lecció d'aquest últim va permetre la magnífica tesi doctoral *La Moneda catalana local (s.XIII-XVIII)*, de Miquel Crusafont, obra bàsica per a conèixer el món de les pellofes i un assaig necessari de classificació que va permetre a nous investigadors, seguint l'estela del mestre Crusafont, consolidar i ampliar els coneixements (J. Benages, J. Boada, M. Clua, E. Díez, X. Jorba, J. M. Llobet, X. Sanahuja). La feina no s'ha acabat. Continuem necessitant estudis arxivístics, recerques a museus i excavacions arqueològiques per a poder completar aquest camp.

La troballa dels encunys de la Seu de Vic

La feina de tot investigador és cercar, en aquelles institucions que poden conservar elements relacionats amb la numismàtica, els documents i possibles materials dipositats en els seus fons. La notícia documental que aporta Miquel Crusafont sobre la fabricació d'encunys de la Pietat de Vic determinà la visita a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV) i al Museu Episcopal.² En el cas de l'ABEV, va ser clau preguntar a l'arxiver sobre la possible existència i conservació d'encunys dins dels fons de la institució, ja que als registres no hi havia cap referència. La disponibilitat i amabilitat de l'arxiver, el sr. Rafael Ginebra, i el seu record d'haver vist o escoltat de l'anterior arxiver, Miquel dels Sants Gros, l'existència d'algun encuny, el va dur a preguntar-li directament, aprofitant la seva presència a l'ABEV. Al cap d'unes hores, el mateix mossèn Gros es va presentar amb una bossa de plàstic, dins de la qual van aparèixer nou encunys de la comunitat de preveres de la Seu de Vic. La troballa va permetre catalogar i fotografiar per primera vegada els encunys:

1). Encuny de ferro de forma cilíndrica. La seva llargada és de 9,5 cm i el diàmetre de la matriu és de 2,5 cm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2248. Claus encreuades i lligades,

1. JORBA I SERRA, X. - PLANTALECH I COLOMER, S. «Les Pellofes de Sant Pere de Les Preses, un taller desconegut». *Acta numismàtica* 44, SCEN (IEC), Barcelona, 2014, p. 213-219.

2. «18 de maig de 1670, els administradors van pagar 2 lliures i 8 sous a un argenter de Vic per haver fet els motllos i els encunys per encunyar els ploms de la Pietat; també paguen 7 lliures, 16 sous i 8 diners per a comprar el llautó que venia de Girona; el dia 24 paguen a un argenter de Vic 3 lliures i 10 sous per a picar els ploms; i el 13 de juny paguen a un fuster 2 lliures i 16 sous per una capseta amb pany i clau per guardar els ploms». CRUSAFONT, M., *La Moneda catalana local (s. XIII-XVIII)*. Barcelona, 1990.

superades de mitra i entre B-s. Orla de traços. Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (*fig. 1.2*).

2). Encuny de ferro de forma quadrada. La seva llargada és de 10,5 cm i el diàmetre de la matriu és d'1,6x1,7 cm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2254.1. Quadrada. Capet superat de mitra, entre 4-B. Creuetes als angles. Orla lineal i de creuetes. Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (*fig. 1.3*).

3). Encuny de ferro de forma quadrada. La seva llargada és de 10,9 cm i el diàmetre de la matriu és d'1,3x1,3 cm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2255.1. Quadrada. Capet superat de mitra, entre 2-B i orla de punts (el 2 girat). Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (*fig. 1.4*).

4). Encuny de ferro de forma cilíndrica. La seva llargada és de 7 cm i el diàmetre de la matriu és de 22 mm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2259. Claus encreuades i lligades entre 6-B. A sobre, mitra. Orla de traços. Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (*fig. 1.5*).

5). Encuny de ferro de forma cilíndrica. La seva llargada és de 16,3 cm i el diàmetre de la matriu és de 2,4 cm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2264.1. Tiara sobre claus encreuades i lligades entre A-S. Orla de punts. Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (*fig. 2.1*).

6). Encuny de ferro de forma quadrada. La seva llargada és de 13,5 cm i el diàmetre de la matriu és d'1,8x1,8 cm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2267.2. Quadrada d'angles matats. Tiara sobre claus encreuades. A l'esquerra, 4. A sota, A. Bordura lineal. Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (*fig. 2.2*).

7). Encuny de ferro de forma cilíndrica. La seva llargada és de 17,2 cm i el diàmetre de la matriu és de 2,2 cm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2271. Tiara sobre claus encreuades i lligades. A sota, 45 (o 4S). Orla lineal. Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (*fig. 2.4*).

8). Encuny de ferro de forma cilíndrica. La seva llargada és de 15 cm i el diàmetre de la matriu és d'1,9 cm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2048.1. Tiara sobre claus encreuades i lligades. A sota, v. Orla de punts. Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (*fig. 3.1*).

9). Encuny de ferro de forma cilíndrica. La seva llargada és de 10 cm i el diàmetre de la matriu és d'1,7 cm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2048.2. Tiara sobre claus encreuades i lligades. A sota, v. Orla de punts. Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (*fig. 3.2*).

L'èxit de la recerca ens portà al Museu Episcopal de Vic. La revisió dels inventaris de segells episcopals dipositats al museu va permetre comprovar l'e-

xistència de set encunys de pellofes de la Seu de Vic. El museu en desconeixia la funció. Del conjunt, va cridar molt l'atenció l'existència d'un encuny triple:

10). Encuny de ferro de forma cilíndrica. La seva llargada és d'11,3 cm i el diàmetre de la matriu és de 3,2 cm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2262. Tiara i ínfules sobre claus encreuades. A sota, X sovs en dues línies. Orla dentada. Museu Episcopal de Vic, núm. 3187 (*fig. 1.6*).

11). Encuny de ferro de forma cilíndrica. La seva llargada és d'11 cm i el diàmetre de la matriu és de 2,9 cm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2263. Tiara i ínfules sobre claus encreuades. A sota, VI sovs en dues línies. Orla dentada. Museu Episcopal de Vic, núm. 3188 (*fig. 1.7*).

12). Encuny triple de ferro rectangular amb una mida de 13,2x7 cm. És un encuny fix o «pila», és a dir, el que es fixava sòlidament a una base de fusta i per tant no rebia els cops de martell o mall. El diàmetre de la primera matriu és d'1,5 cm i correspon a la pellofa Crus. 2268.4; el diàmetre de la segona matriu és d'1,8 cm i correspon a la pellofa Crus. 2268.3; mentre que el diàmetre de la tercera matriu és d'1,9 cm i correspon a la pellofa Crus. 2268.2. Totes tres matrius tenen gravada una tiara sobre claus encreuades i lligades. A sota, una A. Orla lineal. Museu Episcopal de Vic, núm. 15438 (*fig. 2.3*).

13). Encuny de ferro de forma quadrada. La seva llargada és de 13,2 cm i el diàmetre de la matriu és d'1,2x1,2 cm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2275, però de mida menor. Ha de correspondre a un encuny que podia haver substituït l'encuny de la pellofa Crus. 2275, o ha de ser l'encuny de la pellofa anterior. Cairó. Claus encreuades i lligades. Orla de punts grossos. Museu Episcopal de Vic, núm. 14356 (*fig. 2.5*).

14). Encuny de ferro de forma cilíndrica. La seva llargada és de 10,2 cm i el diàmetre de la matriu és de 2,8 cm. La matriu està gravada en negatiu i correspon a una pellofa inèdita. La descripció de la matriu és tiara sobre claus no creuades. Al centre, S a l'inrevés i cercle sobre V. Orla de punts. Museu Episcopal de Vic, núm. 3189 (*fig. 2.6*).

15). Encuny de ferro de forma cilíndrica. La seva llargada és de 12,1 cm i el diàmetre de la matriu és de 2,2 cm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2049.2. Tiara sobre claus encreuades i lligades. A sota, M. Orla lineal. Museu Episcopal de Vic, núm. 3190 (*fig. 3.3*).

16). Encuny de ferro de forma cilíndrica. La seva llargada és de 12,3 cm i el diàmetre de la matriu és d'1,7 mm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2050.2. Tiara sobre claus encreuades i lligades. A sota, C a l'inrevés. Orla lineal. Museu Episcopal de Vic, núm. 3192 (*fig. 3.4*).

La classificació de les pellofes de la Seu de Vic

Estudiats i classificats els encunys, ha sorgit la necessitat de ressituar un conjunt de pellofes classificades com ploms de Sant Pere de Ripoll. Els encunys localitzats –fins aquells moments desconeguts– ens indiquen que les pellofes Crus.2048.1, Crus. 2048.2, Crus. 2049.2, i Crus. 2050.2, que Miquel Crusafont va atribuir a Sant Pere de Ripoll, han de correspondre, en realitat, a la Seu de Vic. Els manuscrits de Botet i Sisó tampoc aporten cap informació sobre aquesta nova ordenació. La troballa dels encunys al Museu Episcopal i l'ABEV deixen pocs dubtes sobre la seva atribució. El canvi de població i comunitat també afecta les pellofes Crus. 2047, 2048.3, 2049.1, 2050.1, i 2050.3. Aquesta nova atribució es reforça per la gran similitud que presenta la tipologia de les pellofes mencionades amb la majoria de pellofes de la Seu de Vic. Les pellofes de la Seu de Vic, a l'igual que les de Sant Pere de Ripoll, tenen Sant Pere com a patró. Totes dues presenten les claus i la mitra o tiara com a símbols parlants del sant. Les claus del cel i de la terra, que poden obrir i tancar, absoldre o excomunicar; la tiara o mitra amb tres nivells: cel, terra i submón. L'observació d'aquests símbols parlants entre les dues comunitats mostra que, en el cas de Ripoll, només les Crus. 2045 i 2046 podrien tenir certa semblança amb les de nova atribució. La diferència radica en la situació de la mitra: al mig de les claus encreuades en el cas de Ripoll, mentre que les de la Seu de Vic sempre presenten la tiara damunt de les claus. A més a més, les pellofes de la Seu de Vic amb tiara sempre presenten les seves claus encreuades i lligades. Les pellofes de la Seu de Vic tenen infules o cintes llargues als costats de la tiara. La comunitat de Sant Pere de Ripoll no té cap pellofa amb aquesta simbologia. Respecte de l'existència d'una lletra sota les claus encreuades com són la V, la M i la C és un cas comú en moltes comunitats. La lletra V pot fer referència a la celebració de vespres; la lletra M a la celebració de matines; i la lletra C a la celebració de capellanies o completes.

Cridava l'atenció als estudiosos i col·leccionistes la manca de pellofes de llauna en una comunitat tan important com la de la Seu. Hem de recordar que les diverses comunitats decidien utilitzar un mateix encuny per a fer pellofes de llautó, de llauna i llauna estanyada com els coneguts casos de Bagà, la Seu de Barcelona, Cardona, Mataró, Olot o Torà. La diferenciació amb el metall permetia, com deia Botet pel cas de Mataró, que les pellofes de llautó fossin emprades per a les distribucions dels funerals, mentre que les pellofes de llauna eren per a les distribucions dels actes fundats.³

Posats en contacte amb l'encarregat del Museu Etnogràfic de Ripoll, vàrem poder comprovar quines pellofes hi havia dipositades al fons del museu. La relació de les pellofes de Sant Pere de Ripoll eren les següents:

3. CRUSAFONT, M. - ROVIRA, J. «Monedes eclesiàstiques d'ús interior de Santa Maria de Mataró: les pellofes o ploms». *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, 93. Mataró, 2009, p. 27-31.

Crus. 2045 amb 12 exemplars	núm. 2190
Crus. 2051 amb 4 exemplars	núm. 2192
Crus. 2053 amb 15 exemplars	núm. 2187
Crus. 2054 amb 10 exemplars	núm. 2189
Crus. 2055 amb 2 exemplars	núm. 2193
Crus. 2056 amb 13 exemplars	núm. 2188
Crus. 2057 amb 15 exemplars	núm. 2194
i Crus. 2058 amb 6 exemplars	núm. 2191

El nombre de pellofes existents permet comprovar que no hi ha cap pellofa de les Crus. 2047, 2048.1, 2048.2, 2048.3, 2049.1, 2049.2, 2050.1, 2050.2 i 2050.3. Respecte a la pellofa Crus. 2046, no hi cap dubte de la seva atribució a Ripoll per l'existència de la Crus. 2045, a l'igual que la Crus. 2052, que presenta les mateixes característiques que la Crus. 2053. Per acabar, l'article publicat per Antoni Pladevall sobre la moneda local de Ripoll l'any 1992 confirma l'existència, en el fons del Museu Etnogràfic de Ripoll, d'aquests tipus exposats.⁴

L'encuny del Carme de Vic

Per acabar, presentem l'encuny del segle XIX del Carme de Vic, guardat en una col·lecció privada. Esperem que en els propers anys puguin aparèixer més encunys propis de les comunitats de Vic.

Encuny de ferro de premsa de forma cilíndrica. La seva llargada és de 2,9 cm i el diàmetre, 43 mm. La matriu està gravada en negatiu amb la iconografia corresponent a la pellofa Crus. 2280 del catàleg de Crusafont (1990). Escut carmelita coronat. A sota: vich. Doble orla lineal. Encuny utilitzat pel taller Castells de Gràcia durant la segona meitat del segle XIX. Col·lecció Privada Ll. A. (*fig. 1.1*).

Conclusió

L'estudi dels ploms o pellofes continua sent un camp molt complex i ple de contrastos. L'aparició de nous encunys i noves pellofes pot portar a una nova seriació i contextualització de les diferents emissions. Aquest ha estat el cas de les pellofes de la Seu de Vic. Però recordem que, en els últims dos anys, hem tingut coneixement de noves dades documentals i materials que han permès seriar les emissions de Les Preses, de Sant Cugat del Vallès i de Sant Pere de Rodes, o l'existència de pellofes encara no trobades del monestir de Santa Maria d'Amer a Girona. Continuem trobant noves peces que esperen una futura classificació, i resten actualment a l'apartat d'incertes. La recerca als arxius ha de permetre resoldre aquesta situació i significaria un gran avanç en el camp de la història de les pellofes.

4. PLADEVALL I FONT, A., «La Moneda local de Ripoll». *Història d'una entitat. 25 anys del Cercle Filatèlic i Numismàtic de Ripoll*. Museu Etnogràfic de Ripoll. Ripoll, 1992, p. 71-74.

Fig. 1

1

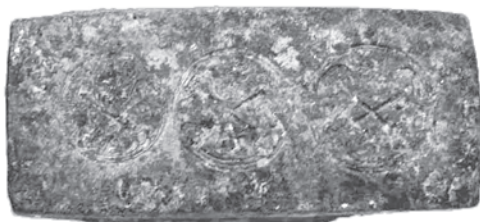
2

4

5

3

6

Fig. 2

Fig. 3

BIBLIOGRAFIA

CLUA MERCADAL, M.; MATARÓ I PLADELASALA, M.; PUIG GRIESSENBERGER, A., «Les pellofes del monestir de Sant Pere de Rodes», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 44, 2013, p. 371-389

CRUSAFONT I SABATER, M., *La moneda catalana local (s. XIII-XVIII)*. Barcelona, 1990.

CRUSAFONT I SABATER, M.; Balsach, Ll., «Pellofes no publicades de la col·lecció Balsach», *Acta Numismàtica* 27, 1996, p. 155-175.

CRUSAFONT I SABATER, M., «Notícies sobre el manuscrit de J. Botet i Sisó titulat Ploms i pellofes catalanes i de l'àlbum d'empremtes de J. Busquets i Duran», *Acta Numismàtica* 29, 1999, p. 143-213

CRUSAFONT I SABATER, M., «De nou sobre les pellofes del Gabinet Numismàtic de Catalunya» a *Acta Numismàtica* 37, 2007, p. 175-184.

CRUSAFONT I SABATER, M.; Rovira, J., «Monedes eclesiàstiques d'ús interior de Santa Maria de Mataró: les pellofes o ploms», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, Mataró, 93, 2009, p. 27-31.

DANÉS, J., «Els ploms de missa», *Pretèrits olotins*, Olot, 1950.

JORBA I SERRA, X., «Els encunys de pellofes d'Olot», *Acta Numismàtica* 38, 2008, p. 199- 210.

JORBA I SERRA, X., «L'encuny i el fons de pellofes de Vilafranca del Penedès i dos encunys inèdits», *Acta Numismàtica* 39, 2009, p. 167-171.

MARQUÈS CASANOVAS, J., «Colección de pallofes de la Catedral de Gerona», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses XIV*, 1960, p. 155-169.